

El Mundial — a labdarúgás mítosza

1970 — remélhetőleg a IX. Labdarúgó Világbajnokság éveként vonul be az atomkor történetébe.

Az UNESCO statisztikája szerint világviszonylatban minden három ember közül kettő rosszul informált. De ez bizonyára nem vonatkozik a labdarúgásra. E téren ugyanis mindenki jól tájékozott, minden szurkoló tudni vél valami döntően fontosat.

Életünkön úgy eluralkodott a labdarúgás, mint a dohány, a kávé. Olyan kábítószert, amely nem számít csempészárúnak, sőt a tévék, telexgépek, rádióállomások, napilapok áttekinthetetlen mennyiségben szállítják az információs anyagot, izgatnak, rontják a szívünket, lekötik figyelmünket, csalóka módon oázist ígérnek, aztán magunkra hagynak. Ez a modern hetéra ránk villant egy mosolyt, amely elég ahhoz, hogy rombadőlt reményeinket újra összerakjuk, ismét várjuk a vasárnapot, a szerda délutánt, hátha mégis megkapjuk a zsongító narkotikumot.

A legenda szerint Kinában kezdték, Periklész Athénjében is játszották már, a császárok Rómájában kedvvel művelték, a középkori Itáliában „giuoco del calcio” néven ismerték. Albionban tökéletesítették, az inkák földjén a művészetig fejlesztették, az utóbbi évtizedekben aztán közös erővel elrontották. A mai formájában jó száz éve létezik, 1863-ban vívta ki teljes autonómiáját. Ekkor válik el a rögbitől és a kézilabdától, amelyek mint külön sportágak élnek tovább. Korcstestvérei is vannak, ilyen az amerikai futball: a labdarúgás és a rögbi morganatikus házassága, valamint az ausztráliai futball, amely a labdarúgás, a rögbi és a kézilabda kétes értékű szimbiózisa. Hány labdarúgó-mérkőzésen gyötört bennünket a rémkép: mintha újra látnók visszatérni ezt az ősi, differenciálatlan labdakergetést.

Az Angol Labdarúgó Szövetség 1863-ban jött létre, akkor rögzítették a játék szabályait, amelyek csekély módosítással ma is érvényben vannak. Az „átkozott” les-szabály (offside rule) például 1866 óta keseríti a játékosokat, bírókat, nézőket. 1925-ben némi változtatást eszközöltek rajta a támadósr javára, erre válasz a WM-rendszer a középhátvéd (stopper) beállításával. A les-szabály ma sem tökéletes. Megtörténik, hogy csak a játékvezető látja, és senki más, ilyenkor van; máskor pedig több ezren látják, csak a bíró nem, ilyenkor nincs. A legfeltűnőbb hibája az, hogy nehezen ellenőrizhető, noha maga a szabály a napnál világosabb. 17 pontban foglalták össze azokat a szabályokat, amelyeknek a felét sem tanulta meg száz év alatt az izgága „hozzaértó”, a néző. 1904-ben létrejött a labdarúgás nemzetközi fóruma, amelynek nevét bármelyik utcán csellengő gyerek megmondja: FIFA (Fédération Internationale de Football Association). Két évvel később az angolok is csatlakoztak ehhez a szervezethez, és az általuk kidolgozott szabályok világszerte érvényessé váltak. A FIFA nemzetközi találkozókat szervez, világbajnokságot rendez, vitás kérdésekben dönt, olyasféle orgánus — futballban, mint az ENSZ — világpolitikában. Éppen csak jobban hallgatnak rá bizonyos tagországok...

Labdarúgó-torna már volt az 1908-as olimpián; 5 jelentkező ország közül Anglia nyerte. Az 1912-esen már 11 labdarúgó ország jelentette be részvételét, ismét a szigetországbeliek diadalmaskodtak.

Az első világháború 8 évet kitörölt a nemzetközi találkozók sorából. Az antwerpeni olimpiára, 1920-ban, a nemzetek mintha magukkal vitték volna a lövészárokból a gyűlölködést. A FIFA-n belül is megindult a győztes és a legyőzött államok torzsalkodása, több tagállam kilépett a szervezetből. A francia Labdarúgó Szövetség vezetője, Jules Rimet emberfeletti munkát fejtett ki az ellentétek elsímítására, felvetette a VB (Világ bajnokság) gondolatát is. 1921-ben a FIFA elnökévé választották. Ennek a higgadt franciának köszönhető, hogy az 1924-es párizsi olimpián már 22 résztvevője volt a labdarúgásnak. Itt találkozott első ízben a kemény, célratörő európai futball a látványos, elegáns dél-amerikai játéktípussal. Az összecsapásból a dél-amerikaiak kerültek ki győztesen. Uruguay könnyedén és nagy gólaránnyal hagyta maga mögött ellenfeleit, felsorakoztatva a futballtörténet első nagy csillagait (Andrade, Petrone, Scarrone, Romano). A dél-amerikai kis ország négy évvel később megismételte diadalát.

Az olimpiai labdarúgás mégsem volt az igazi, mert kizárta soraiból a világszerte már szép számmal működő profijátékosokat. Ezért is sürgette Jules Rimet egy olyan VB tető alá hozását, amelyen egyenlő joggal részt vehetnek profi és amatőr játékosok. Az ötletet azok az országok támogatták lelkesen, amelyek áttértek a professzionizmusra (Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia). Megalakult az első szervező bizottság, amelyben egy-egy francia, német és osztrák foglalt helyet.

Az első VB rendezési jogát Uruguay kapta. A döntésnél tekintetbe vették, hogy az akkor alig kétmillió lelket számláló ország már kétszer nyert az olimpián, igen fejlett a labdarúgó sportja, és 1930-ban ünnepelte függetlensége kivívásának 100. évfordulóját.

1930. július 13-án mégsem kezdődhetett meg az első VB. A professzionizmusra áttért európai országok, noha kezdetben lelkesedtek a találkozóért, most különböző kifogásokat emeltek: túl nagy a távolság, sok időt vesz igénybe a lebonyolítás, a profi labdarúgókat fizetni kell, s ki fogja fedezni a költségeket? Míg otthon szünetel a bajnokság, a klubok tetemes jövedelemtől esnek el. Végül is csak négy európai ország volt hajlandó áldozatot hozni: Franciaország, Belgium, Jugoszlávia és Románia.

Bábéli zűrvazar uralkodott a bíráskodásban, az egységesítési kísérletek csődöt mondtak. Románia biztatóan kezdett, 3:1-re verte Perut, de aztán 4:0 arányban alulmaradt a kitűnő Uruguay-jal szemben. A döntőt Uruguay és Argentína játszotta. Az első féldőben még az argentinok vezettek, de a félkezű Castro ragyogó játékával az „uruk“ javára fordította a mérkőzést. Győzött a rendező ország 4:2-re. Jules Rimet első ízben nyújtotta át a művészien metszett kupát, amely az 1950-es VB óta az ő nevét viseli. Ez volt „az arany istennő“ első mosolya, de négy év múlva már kacéran fordult el első szerelmétől, és az „azzurikat“, az olasz csapatot tüntette ki kegyével.

Az 1934-es olaszországi VB-re 29 ország jelentkezett. Feltűnést keltett, hogy Uruguay nem jött el megvédeni a kiharcolt címet. Feltehetőleg igyekezett ugyanazzal a pénzzel fizetni, mint az európai országok, amelyek nem mentek Montevideóba. A korabeli szaksajtó ezt ugyan diplomáciai kifogásnak minősítette, mivel a leromlott uruguay-i futball úgysem számíthatott volna sikerre. A dél-amerikai válogatottak sorra elvéreztek. Románia nagy küzdelemben 2:1-re veszített Csehszlovákiával szemben. Az osztrákok ugyanilyen arányban fektették kétvállra a magyar tizenegyet. Az olaszok keserves küzdelemsorozat után jutottak el vágyaik Mekká-

jába. Sorra legyőzték az akkori legjobb európai válogatottakat: Ausztriát, Spanyolországot, Csehszlovákiát. A spanyolok legyőzéséhez 210 percre volt szükség. A döntőben a csehek vezettek 1:0-ra a 82. percig, már csak nyolc perc volt hátra a világbajnoki címig, ekkor az olaszok egyenlítették, és a meghosszabbításban 2:1-re diadal-maskodtak.

Az eddigi VB-kről hiányzott a labdarúgás hazája. Anglia még 1929-ben megsértődött, kilépett a FIFA-ból, és hűvös elzárkózásból figyelte az európaiak békaegér harcát. Közben az angolok igen jó minőségű futballt játszottak. Nem hivatalosan őket tekintették a világ legjobb labdarúgóinak. Ezt az is igazolni látszott, hogy az évenként Londonban megrendezett Anglia—Európa válogatott mérkőzéseket könnyűszerrel fordították a sziget futballja javára.

Az 1938-as franciaországi VB-re már a háború félelmes árnyéka vetült. Az osztrák Wunderteam nem vehetett részt, Ausztriát néhány hónappal azelőtt elnyelte a Harmadik Birodalom, és a technikás osztrák labdarúgókat Sepp Herberger rendelkezésére bocsátották. Sindelar, Európa legkörülmönfontabb csatára az Anschluss utáni napokban menyasszonyával együtt öngyilkos lett. Uruguay is lemondta a részvételt. Helyettük megjelentek az egzotikus országok: Kuba és Nyugat-Holland-India (a mai Indonézia). Az első számú esélyes Olaszország volt, de jó előjelekkel indult Magyarország és Brazília is. Románia kiharcolta a 16-os döntőbe jutást, ahol Kubát kapta ellenfeléül. Az első mérkőzés 3:3-as döntetlennel végződött, az újrajátszást a kubaiak nyerték 2:1-re. Ez volt a VB egyik legnagyobb meglepetése. A tapasztalatlan kubaiak olyan román válogatottat győztek le, amelyben az egykori legendás híriú csatárok játszottak: Bindea, Bodola, Bogdan, Dobai. A kubai győzelem véletlenszerűségét bizonyította az is, hogy a következő mérkőzésen 8:0-ra kaptak ki a svédektől. A brazilok itt-ott már megmutatták oroszlánkörmeiket. Félelmetes középcsatáruk, Leonidas, a „fekete gyémántok“ első példánya, cipőben, mezítláb, lankadatlan kedvvel rúgdosta a gólokat. A játékvezetőnek állandóan figyelmeztetnie kellett, hogy vegye fel a cipőjét, mert a nagy tolongásban a lábujjára találnak lépni. Mert valóban nagy volt a tolongás. A brazil—cseh mérkőzés volt a VB legdurvább találkozója; gól nélküli döntetlennel végződött, több kiállítás, klinikára szállítás tarkította a játékot. Az újrajátszást a brazilok nyerték: 2:1-re, ez a VB legsportszerűbb, leglátványosabb találkozásának bizonyult. Igaz, a brazilok 9, a csehek 6 új játékost állítottak be.

A döntőre az olasz és a magyar labdarúgók között került sor. A „squadra azzurá“-t a magyaroknak közel három évtizeden keresztül nem sikerült legyőzniük,

Piem karikatúrája

ekkor még csak az első évtized végén tartottak. Az olaszokkal csillogó nevek vountak fel: Piola, Meazza, Ferrari, Colaussi és a VB legjobb középfedezete, a brazil származású Andreolo. A magyarok is a háború előtti legjobb csapatukkal mentek Párizsba, jól emlékszünk ezekre a nevekre is: Korányi, Bíró, Turai, Sárosi dr., Toldi, Zsengellér. A mérkőzés előtt Dietz dr., a magyarok szövetségi kapitánya, taktikailag érthetetlen okokból öt játékosát kicserélte, többnyire kevésbé tapasztaltakkal helyettesítve őket. Megérdemelten győztek az olaszok 4:2-re. Sárosi Gyurka, a kimagasló intelligenciájú középcsatár messze alulmaradt a robusztus brazillal, Andreolóval vívott párharcában. Az olaszokra másodszor is rámosolygott az arany istennő, a harmadik mosolyra 32 éve várnak. Talán majd Mexikóban.

A háború utáni labdarúgó események sorozatát az nyitja meg, hogy Luxemburgban a FIFA közgyűlésén elhatározzák: ezután a VB-t „Jules Rimet“-kupának fogják nevezni, a volt elnök tiszteletére. Másik jelentős esemény: a Szovjetunió kéri felvételét a FIFA-ba. Az angolok kiléptek a „splendid isolation“-ból, visszatértek a nemzetközi szövetségbe, és jól felkészült csapattal indultak az 1950-es braziliai VB-n. Mindjárt a csoportmérkőzések során 1:0 arányú vereséget szenvedtek az USA szedett-vedett csapatától, noha az angol „team“ ilyen játékosokkal állt a világ elé 21 évi elzárkózás után: Ramsey, Finney, Mortensen, Wright, aki a világon először érte el a 100-szoros válogatottságot. Ez volt a mindenkori VB-k legmeglepőbb eredménye. Angol ember az amerikai szabadságharc győzelme óta így meg nem szégyellte magát.

Sok ország részvételét a háború utáni gazdasági nehézségek akadályozták. Az európai államok nagy része nem volt jelen, a szocialista országok sem. Így aztán szerfelelt foghíjasra sikerült a részvételi mezőny. A közvélemény az olaszok győzelmét várta, annak ellenére, hogy egy évvel azelőtt teljes válogatottuk elpusztult repülőszerencsétlenségben. A brazilok úgy érezték, hogy eljött a nagy pillanat, de az arany istennő másképpen döntött, visszatért régi szerelméhez, a kis Uruguay-hoz. A brazilok látványos játékkal, nagy gólarányú győzelmekkel jutottak a döntőbe (7:1 a svédek, 6:1 a spanyolok ellen). Uruguay csak nehezen kivívott győzelmekkel cammogott be. A világ legnagyobb stadionjában, a Rio de Janeiró-i Maracanában, 150 000 néző várta a zöld-sárgák első világbajnoki címét. De az arany istennő nemcsak kacérságában nő, hanem abban is, hogy a szíve megesik a gyengébben. 11 perccel a befejezés előtt az uruguay-iak berúgták a győztes gólt, 1:0-ás brazil vezetés után 2:1-re győztek. A közönség percekig dermedten hallgatott, aztán szelíden, inkább szimbolikusan, megkövezte kedvenc játékosait. Három néző öngyilkos lett.

Az 1954-es VB-n a négy éve veretlen és az Anglia felett két ízben győztes magyar csapat indult első számú esélyesként. A negyeddöntőben pokolian nehéz küzdelem után 4:2-re legyőzték Braziliát, az elődöntőben, hosszabbítás után, ugyanilyen arányban utasították maguk mögé Uruguay-t. A második VB-vereségüket már nem tudták fegyelmezetten elviselni az egyébként mesterien futballozó brazil játékosok. Maradék erejüket összeszedve, játéktéren s azon kívül megrúgosták az idegileg ugyanolyan mélyponton lévő ellenfelüket. A brazil szurkolók berohantak a pályára, meglökdösték a bírót, játékosokat, honfitársakat, ellenséget, szaporán hadonászva zászlóikkal, amelyekeken két szócska pirulva húzódott meg: haladás és rend. Grosics, a kiváló kapuvédő trófeái között fél futballcipőt őriz, amely az emlékezetes csetepatén a fejéhez repült, és amelyről a sporttörténelem soha nem fogja kideríteni, hogy melyik nagy világsztár lábán kezdte meg pályafutását, mielőtt relikvia lett belőle.

A másik ágon a poraiból feléledt nyugatnémet válogatott, a magyaroktól elszenvetett 8:3-as vereség után, könnyedén vette az akadályokat, Jugoszláviát 2:0-ra, Ausztriát 6:0-ra „lépte le“. Ennek a szokatlan eredménynek a kialakulásához Zeman osztrák kapus napszúrása is hozzájárult. A döntőben újra találkozott a nyugatnémet és a magyar csapat. Herberger edző teljesen felfrissítette csapatát, Sebes Gusztáv fordított „sáncolással“ kísérletezett, a balszárnyat jobbra tette át, és újra csatasorba állította a két héttel azelőtt súlyos sérülést szenvedett Puskást. A magyar csapat egy sereg világklasszis játékost vonultatott fel, a nyugatnémetek hallatlan taktikai fegyelmükkel igyekeztek ellensúlyozni ellenfelük hírnevét. Herberger, Európa legrutinosabb szövetségi kapitánya a mérkőzés előtt megjegyezte, hogy a magyarok számára milyen nyomasztó pszichikai teher a négyéves veretlenség, különösen most, a brazilok és uruguay-iak elleni idegtépő mérkőzések után. Hogy miért kaptak ki a magyarok 3:2-re, arról már sokat írtak az elmúlt tizenöt évben, és arról, hogy ez a jól olajozott csapat miért éppen a döntőben siklott ki. Ozon Titus, a finom cseleiről nevezetes csatár, aki több ízben játszott Hidegkútiék ellen, a „kortárs“ benyomásait így összegezi: „Nagy csapat volt, nem lehetett őket semlegesíteni, felvetődik a kérdés: milyen lélektani állapot vehetett erőt rajtuk a döntő napján, hogy veszítettek?“ Minden bizonytalansággal kevesebb elbizakodottság és több kitartás eredményre vezetett volna. Az osztrákok a harmadik helyre szorultak, az angoloknak most sem sikerült beleszólniuk az első négy helybe.

Az 1958-as VB-t az újrajátszott mérkőzések VB-jének nevezték. Minden idők legkiegyensúlyozottabb mezőnye gyűlt itt össze. Három csoportban kellett újrajátszani a továbbjutásért. A selejtezők az angol csapatok nagy sikerét hozták: Anglia mellett Skócia, Wales és Észak-Írország is bekerült a 16-os döntőbe, de egyikük sem jutott tovább. A svédek nem sokat törődtek a vendéglátás etikettjével, öregedő, de nem kőregedett, nagy rutinú profijátékosaikkal (átlagos életkoruk 30 év) a második helyre tornázták fel magukat. Az olasz klubcsapatokhoz elszerződött svéd játékosokból hetet gyűjtöttek össze. Ekkor tűnt fel Hamrin, a „sánta ördög“, aki ugyancsak olasz földön fog nagy karriert befutni. A franciák labdarúgótörténetük legnagyobb sikerét érték el: bronzérmeket szereztek. Ezt kiváló belső hármasuknak köszönhették (Piantoni, Kopa, Fontaine). Most vett először VB-n részt a Szovjetunió csapata, és egy átkozottul nehéz csoportból (Brazília, Anglia, Ausztria) került a negyeddöntőbe, ahol a svédekkel szemben 2:0 arányban alulmaradt.

Brazília törlesztette a nyolc évvel azelőtti tartozását, és vitathatatlan fölényrel nyerte a bajnokságot. Olyan kitűnő védelemmel rendelkezett, hogy azóta sem sikerült ilyet összehoznia. Ma, amikor a VB harmadszori elnyerésére készülnek, még mindig a Djalma Santos, Bellini, Nilton Santos védelmüket siratják. A csatársorban pedig olyan labdaművészek foglaltak helyet, mint: Garrincha, Vava, Zito és a 17 éves Pelé, aki innen indult el világhódító útjára. A szakemberek új taktikával lepték meg, a korszerűtlenné vált WM-rendszer helyébe 4—2—4 néven ismert hadrendet állítottak. A döntőben 5:2-re győzték le a svédek. Pelé az utolsó másodpercben rúgta be az ötödik gólt. Ekkor a Rasunda stadion közönsége a következő utójátéknak volt tanúja: Garrincha hangosan zokogott, Zito cigánykereket hányt, Pelé térdre borulva az ég felé emelte a kezét, Bellini a gyepszönyegből harapott ki zöld falatokat. Rióban többnapos karnevált rendeztek.

A FIFA 1956-i lisszaboni kongresszusa az 1962-es VB megrendezésével Chilét bízta meg, ezt a labdarúgó sikerekben elég szerény kis országot, azzal a rejtett szándékkal, hogy megbüntesse Argentínát a háromszori távolmaradásért (1938, 1950, 1954). Egyébként Argentína szeretett volna házigazda lenni. Ötvenegy volt a jelentkező országok száma, Spanyolországot tartották a nagy esélyesnek, szuperklasszis-

játékosokkal állt ki (Di Stefano, Puskás, Gento), de már a csoportmérkőzések során kiesett. Hiába tartotta Helenio Herrera őket a világ legjobbjaiknak, tizenegy nagyszerű játékos még nem alkot egy nagyszerű csapatot. Teacsa szerint, aki könyvet írt a chilei VB-ről, Argentína és Uruguay megrekedtek az 1930-as színvonalon. Kitűnően rajtoltak a csehszlovákok, s miután legyőzték a magyarokat, a döntőig meg sem állottak. Nagy reménységekkel indultak az olaszok, de erejükből csak annyira tellett, hogy Chilével emlékezetesen durva és vaskos botrányokkal teletűzdelt mérkőzést írtak be a VB-k krónikájába. A brazilok 58-as fénye is egy kissé már kopottan csillogott, de végül is dédelgetett sztárjaik megvédték a világbajnoki címet. A döntő mérkőzésen a csehek 15 percig világbajnokok voltak, 1:0-ra vezettek, aztán a kapusuk, Schroiff, akit a VB legjobb kapuvédőjének kiáltottak ki, háromszor hibáztat, és a brazilok immár másodszer ölelték magukhoz az istennőt.

Az angol Labdarúgó Szövetséget érte az a megtiszteltetés, hogy az 1966-os VB-t megrendezze. Vitán felül megérdemelték ezt a bizalmat. 100 éve futballoznak rendszeresen, magas színvonalon, kitűnő a belső szervezettségük. Igaz, hogy a nemzetközi rendezvényektől elzárkóztak, de merev, konzervatív szellemük nemcsak a sportéletben nyilvánult meg: 85 000 labdarúgót tartanak számon, ezek közül 7000 profi, 31 000 bejegyzett klubjuk van, köztük 92 nagy múltú professzionista vállalkozás. Kifejlesztették a labdarúgó-hálózatot az iskolákban. Töménten nagy és mini-pályával rendelkeznek, a parkokban is futballoznak, ahol nincs bekerítve, ott szabad a fűre lépni. Nagyon sok a lelkes és főleg gazdag szurkolójuk. Mindezek ellenére egy évszázad alatt egyetlen igazán jelentős nemzetközi sikert sem értek el.

Nehezen indult a gépezet. Csak szerény 0:0-t érnek el Uruguay ellen, a negyedöntőben is nehezen jutnak túl a sportszerűtlen argentinokon. A középdöntőben már a torna egyik legszebb mérkőzésén bizonyultak jobbnak a portugáloknál. A VB másik kiváló találkozóját Magyarország és Brazília szolgáltatta. A cím védésére és harmadszori megszerzésére esélyes Brazília sportszerűen vérzett el Pelé nélkül. Első számú csillagjuk a bolgárok ellen sérült le, a magyarok ellen pihentették, hogy aztán a portugálok végképp kilőjék a csatasorból. Brazília 12 év óta nem szenvedett vereséget VB-n, most négy nap alatt kétszer hagyta el vesztesen a pályát. A magyarok néhány csillogó csatár mellett a leggyengébb kapusokat mutatták fel a VB statisztikusainak. A nyugatnémetek biztonsági játékkal jutottak a döntőbe, amelyet az angolok meghosszabbítás után 4:2-re nyertek meg. A mérkőzést lélektanilag eldöntő harmadik gólt vitatható körülmények között ítélte meg a svájci bíró. Egy nyugatnémet cég 10 000 márka jutalmat tűzött ki annak, aki olyan fényképet, filmszalagot, diapozitívet szolgáltat be, amelyen jól látható, hogy a harmadik gól a vonalon túljutott. A mai napig sem jelentkezett az elveszett gól szerencsés megtalálója. Mivel a labdarúgásban perújrafelvétel nincs, Anglia először nyert Jules Rimet-kupát, amelyet már előzőleg egy többféleképpen értelmezhető szándékú, lelkes szurkoló biztosítani akart hazája számára, és eldugta egy parkban. Az is lehet, hogy hérosztratoszi tettet akart végrehajtani, mint egyik honfitársa néhány évtizeddel azelőtt, aki a British Museumnak egy szép asszir urnáját törte össze, hogy ezzel hírnevet szerezzen magának. Megtettek minden óvintézkedést, a kupát 20 000 dollárra biztosították, jöllehet értéke 7200 dollár, és a legnagyobb titokban szállították el az 1970-es VB színhelyére, Mexikóba.

A mexikói „El Mundial“ minden idők legnagyobbjának ígérkezik. Közel 70 ország, 16 csoportban vívta a selejtező mérkőzéseket. Feltűnő a labdarúgó múlttal nem rendelkező országok nagy száma. A 16-os döntőbe sikerült bejutnia Marokkónak, Izraelnek, El Salvadornak, Perunak, amelyek az outsiders sajátos esélyeivel indulnak. Nem fogjuk ott látni Portugáliát, Spanyolországot, Jugoszláviát, Magyar-

országot, Argentínát. Az 1966-os mezőnynek majdnem a fele kicserélődött. Sok bírálat érte a FIFA sorsolási módszerét, amely eléggé következetlen, hol a földrajzi fekvést, hol az előző VB-n elért eredményeket vette figyelembe. Örvendetes jelenség, hogy fiatal labdarúgó országokkal frissült fel a világ futball-vérkeringése. Marokkó bejutásával Afrika több mint harminc év után képviselteti újra magát a VB-n, utóljára Egyiptom volt ott 1936-ban. El Salvador és Honduras olyan komolyan vették a selejtezőket, hogy az egyik mérkőzés után nyomban megindították egymás ellen a hadseregeket. Azóta már lecsillapodtak, és most Honduras szövetszorongva várja a salvadoriak vereségsorozatát a mexikói VB-n. A labdarúgás régi sebeket szakít fel vagy újakat ejt.

A VB-ken mindig jelen voltak gyenge csapatok is: az Egyesült Államok (1930, 1950), Egyiptom (1934), Kuba, Holland-India (1938), Törökország, Dél-Korea (1954), Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (1966). A felsorolt csapatok közül csak ez utóbbinak sikerült bejutnia a negyeddöntőbe, a többiek a csoportmérkőzéseken kiestek.

Örvendetes, hogy 32 év után ott látjuk országunk csapatát is a 16 legjobb között. Hazánk labdarúgó-válogatottja sikereiben gazdag évre tekinthet vissza. Az 1969-ben játszott 6 mérkőzésből egyet sem veszített, és győzelemmel felérő döntelent ért el idegenben az angol és a jugoszláv válogatottal. Előkelő helyezést kapott azon a ranglistán, amelyet a stuttgarti Sport-Korrespondenz iroda állított össze az elmúlt év eredményei alapján világviszonylatban. Ez a statisztika 118 VB-selejtezőt és 136 országok közötti barátságos találkozót vett alapul. Brazília a listavezető 9 megnyert mérkőzéssel, 2 döntelennel és 32:8-as gólaránnyal. Öt követi Anglia, Olaszország, a negyedik-hetedik helyen Nyugat-Németország, Románia és Svédország osztoznak.

A France-Football európai vonatkozásban állította össze a rangsort, itt országunk az ötödik helyre került Anglia, Svédország, Nyugat-Németország és Olaszország után. A múlt évi eredmények, a braziliai turné feljogosítanak arra, hogy reménykedéssel tekintsünk a harmadik, egyben a legnehezebb csoport mérkőzései elé. Érdekesként fassunk át válogatottunk VB-részvételi adatait. Hét ízben jelentkeztünk, és mindössze kétszer maradtunk távol (1950, 1962). Négy esetben a 16-os döntőbe jutottunk: 1930-ban selejtező nélkül, 1934-ben a negyeddöntőben Csehszlovákia győzött le 2:1-re, 1938-ban a csoportmérkőzések keretében Kubával szemben maradtunk alul a már említett körülmények között (Svájc és Portugália ellenében harcoltuk ki a 16-os döntőbe való jutást). Az 1954-es, 58-as és 66-os VB-ken a selejtező fokon nem tudtunk tovább jutni.

Különösen izgatónak ígérkezik az, hogy a mexikói VB-n a dél-amerikai látványos, intelligens, de ugyanakkor lassúbb játékmódor vagy az európai gyors, célratörő erőfutball fog-e felülkerekedni. A brazilok meg vannak győződve, hogy az ő játékfelfogásukat fogja a jövő igazolni, mert kellemes, szép látványt nyújt a szemnek, nem veszélyezteti a játékosok testi épségét, és egyaránt lehetőséget nyújt mind a kollektív játék megnyilvánulására, mind az egyéni megoldásokra, ugyanakkor gólokban is eredményes. Az európai stílust ezzel szemben az jellemzi, hogy fejlődése során a védelem fokozatosan megerősödött, a támadósor eléggé elsatnyult, ennek következtében a harc domborodik ki, de ezt nem ellensúlyozza a gólok gyakorisága és szépsége. A labda futtatása felgyorsult, a játékosok háromszor annyit szaladgálnak, mint 20 évvel ezelőtt, de ez nem térül meg sem a játék esztétikájában, sem a gólok számában.

Zsolt István nemzetközi játékevezető az európai labdarúgás aranykorát az ötvenes évekre teszi, amikor az osztrákok, magyarok, jugoszlávok a játék költőiségét domborították ki. Azóta beleszólt a mindenáron győzni akarás, az eredmény elsőd-

legessége, a hazai pálya erőszakos kihasználása, a játékvezető megfélemlítése és egyéb mérgező anyagok kerültek az eredetileg vegytiszta játékba. Ma Európában a korszerű futballt a gyorsaság, erő és eredményesség jelzi. „Az andalító szép targonának és a szemet gyönyörködtető keringőnek lejárt az ideje“ — állapítja meg a bírók céhének veteránja. Természetesen nem mindig volt így. Ha egy pillantást vetünk a taktika történetére, meglepetéssel tapasztaljuk, hogy a kezdet kezdetén a védelem milyen hiszékeny volt a támadással szemben. A labdarúgás romantikus korában csak a goalkeeper (kapus) maradt szűkebb területén, a csapat tíz emberrel támadt és ugyanannyival védekezett. Később visszavontak egy hátvédet, majd egy fedezetet. A játékosok klasszikussá vált csatarendje az ún. piramis vagy ortodox taktika (1—2—3—5) 1883-ban alakult ki. A századfordulón mélységben differenciálódott az elosztás, megjelentek az előretolt ékek és a visszavont összekötők. Az azóta ugyancsak klasszikussá vált WM-rendszert először az angol Arsenal játszotta (1—3—2—2—3). A középhátvéd (stopper) beállítása következtében itt már erős védelmi falba ütközik a támadósor.

A Sebes Gusztáv irányításával játszó magyar válogatott 1953-ban már alkalmazta a 4—2—4-nek egy korai változatát, hátravont középcsatárral és a védelemben parancsolt egyik fedezettel. Ezt a szerepkört töltötte be az örökmozgó Zakariás. A kierielt 4—2—4-et a brazilok tették ismertté 1958 óta. Ebben az elhelyezésben már valósággal betonfallal találja szembe magát a csatár. Ez a „szereposztás“ ismét módosult a chilei VB-n 4—3—3-ra. Legújabbán a hátvédek mögé vagy elé beállítanak egy fix zónára nem rögzített játékost, az „il liberó“-t, magyarul sepregetőt, aki látzólag ide-odafutkározik, de azért mindig ott kell lennie, ahol a labda van. Így jött létre a beton, a szuper-beton, a szoros emberfogásra épülő és egy szabad játékoskal rendelkező „cattennaccio“, amelyek a labdarúgás szépségének a sírásói. Az ősi hadicsel tehát így változott meg: a legjobb támadás a védekezés. Ki kell csalogatni az ellenfelet a barlangjából, aztán hirtelen lecsapni a védtelenül maradt barlangra. A támadás már csak trójai faló-taktikával tud valamit elérni. A beton-rendszer eredményes alkalmazásához, amint azt Helenio Herrera bebizonyította, tizennyolc karátos játékosok kellenek, akiknek óriási tüdejük van, a taktikai utasításokat óraműpontossággal hajtják végre, és emellett még érvényesíteni tudják képzeletdús, olykor zseniálisan szertelen stílusukat is. A mexikói VB remélhetőleg a „cattennaccio“ alkonyát fogja jelenteni, a támadó szellemű játékot juttatja diadalra. Olaszországban már kezdi elveszíteni varázserejét, a vezető klubok edzői úgy nyilatkoztak, hogy „agresszív“ taktika kidolgozásán fáradoznak, mert ijesztő szimp-tómák ütik fel a fejüket. Az őszi idényben például 120 mérkőzésen mindössze 255 gólt rúgtak, ilyen alacsony góltermés még nem volt labdarúgásuk történetében, ami kétségkívül a beton-rendszer kóros elburjánzásának tulajdonítható. Azonban olyan nyilatkozatok is napvilágot láttak, hogy az olaszok védekező taktikája pillanatnyilag a legtökéletesebb a világon, ők fogják a 9. VB-t nyerni, mert, ha kell, 10 emberrel támadnak, és 11-gyel védekeznek.

*

Honnan a labdarúgás nagy vonzóereje, meddig fog zsarnokoskodni? A válság tünetei belső, taktikai vagy szociológiai jellegűek? Mi kezdjük-e unni, vagy a futball klaviatúrája szűkült le? A taktikai sokszínűség szűrkült-e el, vagy a nagy játékosok születnek ritkábban?

Gyakran hangoztatott közhely, hogy a labda kerek, tehát a fel-felgyűrűző változatok száma kimeríthetetlen. A labda kerekességéből adódó szeszélyes mozgás és a láb viszonylagos sutasága, megbízhatatlansága egy olyan tragikomikus frigy létrejöttét eredményezte, amelynek gyümölcseivel nem győztünk betelni. Vajon meddig?

Sok vitára ad az is alkalmat, hogy a kollektív játék vagy a nagy labdarúgó-egyénségek döntik el a mérkőzés sorsát. Miért éppen Uruguay, Brazília, Olaszország bizonyult adott esetben a világ legjobbjának? Nemzeti adottságok, kiváló labdarúgók, új taktika, bölcs edzők, vagy a vak véletlen járult-e hozzá a győzelemhez? Mindig hajlandók vagyunk egyik vagy másik mozzanatot abszolutizálni, illetve megfedkezni róla.

A jugoszláv Andrejevics, a FIFA végrehajtó bizottságának egyik tagja azt vallja, hogy egy csapat csak úgy válhatik naggyá, ha legalább 4—5 superklasszis játékos van. Az uruguayiakat Andrade, Nasazzi, Scarrone, Iriarte tették naggyá, a magyar aranycsapat Grosics, Kocsis, Bozsik tudásából élt, az angolok azért nyertek világbajnokságot, mert Bobby Charlton, B. Moore, Hurst, Hunt, Bell játszottak a tizenegyben. Ha egy ország labdarúgása válságba kerül, az a nagy játékosok hiányát jelenti. A nagy játékosokat lehet csiszolni, elrontani, de nem lehet őket semmilyen edzési eszközzel megteremteni, mert ezek a demográfiai törvényszerűségek alapján jelentkeznek, valahogy úgy, mint a romantikus iskola elképzelése szerint a költők (poeta non fit, sed nascitur). A nagy játékosok megjelenését nem lehet kiszámítani, előidézni, csak tudomásul venni és hasznot húzni belőle. Ezt nevezi Andrejevics a labdarúgás „ciklikus fejlődésének“, amely tulajdonképpen nem is „fejlődés“, csak rapszodikus időközökben bekövetkező robbanás. Ebben a gondolatban az a feltűnő, hogy a kiváló jugoszláv szakértő teljesen mellőzi az edzők nevelő-irányító szerepét.

Jellemző ez az elmélet a labdarúgás jelenlegi állapota szempontjából. A 60-as évek kezdete óta mind nagyobb hangsúlyt helyeznek a kirobbanó játékos-egyénségekre, szemben az 50-es évek felfogásával, amely a csapatjátékot tartotta döntőnek. Nagyobb azoknak a száma, akik meg vannak győződve, hogy a Jules Rimet-kupát nagy játékosokból álló válogatott nyeri, mint azoké, akik a pálmát kifogástalanul működő labdarúgó-kollektívának juttatnák. A kapitalista országok technokrata, lapos, merkantilista szelleme is megköveteli a játékos-mitoszt, a hőskultuszt. Ezekben az országokban mesterségesen is hozzájárulnak a sportszemélyiség felduzzasztásához, nemzeti, üzleti és eddig még nem tisztázott szociológiai okokból.

A mondottak képszerűbbé tételére megidézzük Pelé ezredik gólját. Ez a rokon-szenves néger fiatalember, akinek olyan hosszú neve van (Edson Arrantes do Nascimento), mint egy arab kalifának az Ezeregyéből, művésznevén Pelé, 12 év alatt ezer gólt rúgott az ellenfél kapujába barátságos, bajnoki és nemzetközi mérkőzéseken. A statisztikusok kiszámították, melyik lesz az ezredik, összezavarodtak, újra-kezdték, végül is pontosan megállapították a sorszámot, nehogy kétszer kelljen berúgni az ezrediket. Ezt az eseményt úgy várták Brazília-szerte, mint a cárevicsek megszületését annak idején. Bélyeget bocsátottak ki tiszteletére egymillió példányban, ebből hatszázezret már a megjelenés előtt eladtak. Végül is Szent Erzsébet napján, 11-esből Pelé berúgta az ezrediket. Az egész országban megszólaltak a harangok, az iskolások egynapi szünidőt kaptak. Valamikor Hunyadi Jánosnak a nándorfehérvári ütközetet kellett győzelmesen megvívnia, hogy megkonduljanak a harangok. Később kiderült, hogy nem is Pelé volt az első eze-gólos labdarúgó, de ez az istenítésen már mit sem változtatott. Brazília több stadionjában ott látható a fekete Pelé fehér mellszobra vagy „gyémánt“-lábának talpnyomata. Vajon a labdarúgóknak, ezeknek a modern gladiátoroknak a mitikus méretekre való növelése nem válságtűnet-e, de ezúttal már nemcsak a sporté, hanem egész kultúránké?

Valamikor a messze jövőben a kultúrhistorikusok le fogják szögezni, megfelle-bezhetetlen érvénnyel, hogy a futball csak örület volt. De zárójelben hozzátézik majd: szép örület.

GALBÁCS MIHALY